

บทปริทัศน์หนังสือ มองคติชนเห็นตัวตนและชาติพันธุ์

อามานี อาบูดอลาเอ^{1*}

Amanee Abudolae^{1*}

¹หลักสูตรภาษาและวรรณคดีไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000

¹Thai Language and Literature Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, 94000, Thailand

**Corresponding Author, E-mail: amaneemananaa@gmail.com*

Received: Jul 3, 2024

Revised: Sep 16, 2025

Accepted: Oct 6, 2025

Available: Dec 22, 2025

เกริ่นนำ

มองคติชนเห็นตัวตนและชาติพันธุ์ เป็นหนังสือในชุดโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. เรื่อง “คติชนสร้างสรรค์: พลวัตและการนำคติชนไปใช้ในสังคมไทยร่วมสมัย (2554-2557)” หนังสือเล่มนี้รวมบทความวิจัย 4 เรื่อง ได้แก่ (1) งานปอยไทยใหญ่: “เวที” แห่งการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยศิริพร ณ ถลาง และสุพิน ฤทธิ์เพ็ญ (2) ทานมหาปาป: พิธีกรรมบอกตัวตนของคนไทลื้อพลัดถิ่น หมู่บ้านร่มโพธิ์ทอง ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยวสุล มิตระพันธ์ (3) ประเพณีตั้งธัมม์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยจตุพร เพชรบุรณ์ (4) เทศกาลตามประเพณีจีนในย่านเยาวราช: พื้นที่เพื่อการนำเสนออัตลักษณ์เชิงซ้อนทางวัฒนธรรมความเป็นจีนในบริบทการท่องเที่ยว โดยนฤตม์ คุปต์ธนไพโรจน์ และประกอบด้วยบทสังเคราะห์: มองชาติพันธุ์ผ่านคติชน โดยศิริพร ณ ถลาง และส่งท้ายด้วยภาคผนวก เรื่อง “คติชนสร้างสรรค์: พลวัตและการนำคติชนไปใช้ในสังคมไทยร่วมสมัย”

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการศึกษาคติชนสร้างสรรค์อันประกอบไปด้วยบทความที่กล่าวไปข้างต้น ซึ่งเป็นบทความที่เกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในลักษณะการเข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นผู้สังเกตการณ์ ทั้งยังเป็นการสังเกตการณ์ที่มีความต่อเนื่องมากกว่า 1 ครั้ง ต่อ 1 ปี การเก็บข้อมูลลักษณะนี้น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาคติชนสร้างสรรค์เนื่องจากสามารถเห็นถึงความคงอยู่ ปรับเปลี่ยน ต่อยอด ผลิตซ้ำ รวมถึงการตีความใหม่ และการสร้างความหมายใหม่ในบริบทสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการศึกษาคติชนสร้างสรรค์ เนื่องจากสามารถเห็นถึงพลวัตที่เกิดขึ้นกับปรากฏการณ์ทางคติชนและปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าว

สาระสำคัญ

หนังสือมอคติชนเห็นตัวตนและชาติพันธุ์เล่มนี้ เริ่มต้นด้วยบทนำและแบ่งเนื้อหาออกเป็นบทความตามบทความแต่ละเรื่อง และบทท้ายเป็นบทสังเคราะห์และภาคผนวก โดยแต่ละบทของหนังสือมีเนื้อหาดังนี้

บทนำ ผู้เขียนได้กล่าวถึงการมองเห็นตัวตนชาติพันธุ์ผ่านคติชนประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย อาหาร ประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ สิ่งทีกล่าวมาจะสามารถมองเห็นตัวตนทางชาติพันธุ์ของกลุ่มนั้น ๆ ในบทนำ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างชุดแต่งกายของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เมื่อเห็นเครื่องแต่งกายดังกล่าวนั้นก็สามารถมองเห็นหรือรับรู้ถึงตัวตนชาติพันธุ์ได้ บทความในหนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ใน 2 บริบทด้วยกัน ได้แก่ บริบท “ข้ามพรมแดน” ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้อยู่ในสถานภาพเป็น “ผู้พลัดถิ่น” ในพื้นที่ “นอกมาตุภูมิ” ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทและบริบท “การท่องเที่ยว” ได้แก่ คนจีนเชื้อสายไทย ทั้งนี้ในบทนำผู้เขียนได้เน้นย้ำและชี้ให้เห็นว่าแม้คติชนเหล่านั้นจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึง “ตัวตน” แต่การแสดงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์อาจไม่ได้แสดงออกผ่านคติชนตลอดเวลา บริบทสังคมสมัยใหม่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์แสดงตัวตนผ่านคติชนแค่บางเวลา และการแสดงตัวตนดังกล่าวนี้ก็จะสัมพันธ์กับกาลและเทศะอย่างมีนัยสำคัญ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการแสดงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์จึงอยู่ในลักษณะของการเลือกสรรว่าจะนำเสนอตัวตนอย่างไร ภายใต้สถานการณ์และบริบทสังคมในขณะนั้นๆ การนำเสนอตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบท “ข้ามพรมแดน” และบริบท “การท่องเที่ยว” จึงมีเงื่อนไข ปัจจัย ตลอดจนวิธีการนำเสนอตัวตนชาติพันธุ์ที่แตกต่างและหลากหลาย

งานปอยไทยใหญ่: “เวที” แห่งการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ในจังหวัด เชียงใหม่ โดยศิราพร ณ ถลาง และสุพิน ฤทธิ์เพ็ญ บทความเรื่องนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาจากรัฐฉานด้วยผลกระทบทางการเมืองการปกครอง เนื่องจากรัฐฉานตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่ามาตั้งแต่ พ.ศ.2501 เป็นต้นมา ชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยมีทั้งระดับผู้นำกลุ่มชน ชาวบ้าน และผู้ใช้แรงงาน เมื่อชาวไทยใหญ่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยจึงได้รับโอกาสต่างๆ จากรัฐบาลไทยในฐานะการให้ความช่วยเหลือประเทศที่อยู่ในสภาพไร้ความปลอดภัยและไร้โอกาส แม้ชาวไทยใหญ่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแต่สำนักอันเข้มขันในชาติพันธุ์ทำให้ชาวไทยใหญ่มีการแสดงตัวตนหรือแสดงออกถึงตัวตนด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่เคยปฏิบัติมาเมื่อครั้งอยู่ที่รัฐฉานประเทศพม่า ด้วยสำนักอันเข้มขันนี้ชาวไทยใหญ่จึงเกิดการรวมตัว ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งในพื้นที่ “นอกมาตุภูมิ”

บทความชิ้นนี้ ผู้เขียนนำเสนอถึงวิธีการนำเสนอตัวตนและบทบาทของคติชนในบริบท “นอกมาตุภูมิ” ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงรายละเอียดของงานปอยแต่ละประเภท ได้แก่ ปอยออกหว้า (งานออกพรรษา) ปอยสว่างลอง (งานบวชเณร) และปอยปีใหม่ไต (วันขึ้น 1 ค่ำ เดือนอ้าย) ผู้เขียนได้กล่าวถึงวิธีการแสดงอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ผ่านคติชน ทั้งคติชนในรูปแบบประเพณีพิธีกรรม เครื่องแต่งกาย อาหาร นิทาน เพลง การละเล่น การแสดง และประวัติศาสตร์บอกเล่า รวมทั้งกล่าวถึงบทบาทของงานปอยที่มีต่อชาวไทยใหญ่ในพื้นที่หรือบริบท “นอกมาตุภูมิ”

ลำดับการนำเสนอในบทความเรื่องนี้ ผู้เขียนเริ่มตั้งแต่การกล่าวรายละเอียดของงานปอยแต่ละประเภท ตั้งแต่การลำดับพิธีการของงานปอย วัตถุประสงค์ของงานปอย และตำนานความเชื่อของชาวไทยใหญ่ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานปอย การกล่าวถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเสมือนการปูพื้นฐานให้ผู้อ่านรู้จักงานปอยประเภทต่างๆ อันเป็นรายละเอียดที่จะนำไปสู่ประเด็นการวิเคราะห์การนำเสนออัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ต่อไป

ประเด็นการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทใหญ่ ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นถึงองค์ประกอบต่าง ๆ หรือกล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ที่แสดงถึงตัวตนและการสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ได้แก่ ความเชื่อ วรรณกรรมลายลักษณ์และมุขปาฐะ การละเล่น การแสดง การแต่งกาย และอาหาร ตลอดจนวัตถุสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่มีความหมายแทนสิ่งต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดนิทรรศการภาพที่ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรไทใหญ่ผ่านภาพแผนที่ ภาพ

การแต่งกาย ภาพสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ภาพวาดครุฑมอ ภาพวรรณคดีไทใหญ่เรื่องต่าง ๆ ภาพวิถีชีวิตชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน สิ่งที่ถูกนำเสนอในนิทรรศการนี้จึงเป็นการสืบทอดสำนึกทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ ผ่านประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วม

ข้อสังเกตหนึ่งในประเด็นที่กล่าวถึงสิ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการแจกแจงข้อย่อยในหัวข้อ *วรรณกรรมมุขปาฐะ* (ศิริพร ณ ถกลาง และคนอื่น ๆ, 2561, น.36) คือ การแบ่งประเภทวรรณกรรมมุขปาฐะด้วยเกณฑ์เนื้อหาออกเป็น 1) บทเพลง 2) ธรรมะ คำสอน บทสวด และ 3) แผ่นซีดี เมื่อพิจารณาการแบ่งประเภทในข้อสุดท้ายนี้แล้วจะเห็นได้ว่า ประเภทในข้อ 1 และ 2 นั้นเป็นเนื้อหา ขณะที่แผ่นซีดีมิใช่เนื้อหา แต่เป็นสื่อในการบันทึกหรือเผยแพร่มากกว่า การระบุว่าการแบ่งประเภทในข้อนี้ที่ใช้เกณฑ์เนื้อหา จึงทำให้แผ่นซีดีนั้นไม่ได้เป็นประเภทจากเกณฑ์เนื้อหาดังกล่าวนี้

นอกจากการกล่าวถึงวิธีการนำเสนออัตลักษณ์และการสืบทอดอัตลักษณ์แล้ว ผู้เขียนได้กล่าวถึงพลวัตของการแสดงอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่อีกด้วย พลวัตของการนำเสนออัตลักษณ์ไทใหญ่ได้มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทใหญ่กับวัฒนธรรมไทยวนและวัฒนธรรมไทย พลวัตการแสดงอัตลักษณ์ดังกล่าวนี้จึงแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวและการผสมกลมกลืนกับพื้นที่ใหม่ของชาวไทใหญ่ในบริบท “นอกมาตุภูมิ”

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงบทบาทของงานปอยต่อชาวไทใหญ่ในบริบท “นอกมาตุภูมิ” ว่ามีบทบาทเป็นทั้งกาลละและเทศะของการรวมตัวกันของชาวไทใหญ่ที่เป็นเสมือนใยแมงมุมในการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่ในพื้นที่แห่งใหม่ และประการสำคัญคืองานปอยไทใหญ่มีบทบาทในฐานะกลไกทางวัฒนธรรมในการประกาศพื้นที่ทางสังคมอีกด้วย ขณะเดียวกันก็เป็นกลไกในการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในบริบทข้ามพรมแดน

ความน่าสนใจของบทความเรื่องนี้คือผู้เขียนได้กล่าวถึงพลวัตของการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งอัตลักษณ์ดั้งเดิมและอัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นใหม่ โดยฐานคิดสำคัญในการศึกษาครั้งนี้คือการพิจารณาอัตลักษณ์ชาวไทใหญ่ในบริบทข้ามพรมแดนที่พวกเขามีการแสดงอัตลักษณ์เพื่อปกป้องหรือระบุ “ตัวตน” ให้ “คนอื่น” ได้รับรู้ เพื่อสร้าง “พื้นที่” ทางสังคมให้ตนเองในบริบท “นอกมาตุภูมิ” เช่น การผสมผสานวีรบุรุษที่ชาวไทใหญ่ยกย่องนับถือ ได้แก่ เจ้าหลวงเสื่อซานฟ้า กับภาพแทนพระมหากษัตริย์ไทย ได้แก่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน

การบูรณาการทางวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ ไทยยวน และชาวไทย เช่น การจัดงานที่มีการเปิดงานโดยราชการ วัดที่เป็นศูนย์กลางการจัดการเป็นวัดในความปกครองดูแลของคณะสงฆ์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เมื่อมีการจัดงานปอยไทใหญ่เจ้าอาวาสต้องขออนุญาตต่อคณะสงฆ์และหน่วยงาน หรือการผสมผสานประเพณีไทใหญ่กับไทยยวน เช่น ในงานปอยปีใหม่ไทใหญ่ มีการรำนานิมนต์พระภิกษุสามเณรที่เป็นชาวไทยยวนเข้าร่วมพิธีการ การใช้พิธีกรคู่ คนหนึ่งใช้ภาษาไทย อีกคนหนึ่งใช้ภาษาคำเมืองเชียงใหม่ การผสมผสานและบูรณาการเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวให้กลมกลืนและเพื่อลดความแตกต่างกับคนในพื้นที่ ซึ่งอรชุน อธิบายลักษณะดังกล่าวนี้ว่าเป็นตัวตนของคนพลัดถิ่นที่ก่อร่างสร้างขึ้นมาหลังจากปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ใหม่นั้นเอง

การนำเสนอของผู้เขียนในบทความเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นว่า ในบริบท “นอกมาตุภูมิ” คนไทใหญ่ได้พยายามนำเสนอตัวตน สืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสำนักทางชาติพันธุ์ให้แก่ลูกหลานและคนภายนอกได้รับรู้ แต่ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ดังกล่าวก็ไม่ได้หยุดนิ่ง ตายตัว แต่มีความเลื่อนไหลแปรเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์รอบข้างดังที่เห็นจากการพยายามผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์อื่น ๆ ด้วยนั่นเอง

สำหรับคนพลัดถิ่น เมื่อมาอยู่ในพื้นที่แห่งใหม่ก็พยายามสร้างตัวตนหรือนิยามตัวตนผ่านพิธีกรรม วัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ เห็นได้จากบทความเรื่อง *ทานมหาปาง: พิธีกรรมบอกตัวตนของคนไทลื้อพลัดถิ่น หมู่บ้านร่มโพธิ์ทอง ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยวกุล มิตรพระพันธ์* โดยผู้เขียนวิเคราะห์ให้เห็นว่า พิธีเทศน์มหาชาติไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ประกอบพิธีกรรมธรรมดา แต่ยังเป็นพื้นที่ที่ชาวไทลื้อเมืองยองพลัดถิ่นใช้นิยามตัวตนกลุ่มชาติพันธุ์ต่อชุมชนรอบข้างรัฐ และต่อกลุ่มตนเอง ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้เขียนใช้แนวคิดคนพลัดถิ่น ประกอบด้วยแนวคิดด้านบทบาทหน้าที่ทางคติชนวิทยาร่วมกับการตีความเชิงสัญลักษณ์ในพิธีกรรม (วกุล มิตรพระพันธ์, 2559, น.19-26)

ผู้เขียนเริ่มบทความด้วยการกล่าวถึงภูมิหลังของชาวไทลื้อเมืองยองที่เดินทางออกจากมาตุภูมิจากภาวะสงครามที่เกิดขึ้นในประเทศพม่า ผู้เขียนได้กล่าวถึงการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานกระทั่งการขยายตัวของชุมชนเนื่องจากจำนวนประชากรที่มีจำนวนมากขึ้น การขยายตัวดังกล่าวนี้นำให้เกิดความขัดแย้งเรื่องธรรมเนียมปฏิบัติและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาขึ้นมาระหว่างชาวไทลื้อกับชาวไทยยวนซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่เดิม ความขัดแย้งครั้งนี้จึงนำไปสู่การแยกหมู่บ้านไปอาศัยหมู่บ้านสันมะแพง

ชุมชนชาวไทยลื้อยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่องกระทั่งต้องแยกหมู่บ้านสันมะแพนเป็นหมู่บ้านร่มโพธิ์ทอง นอกจากนี้ชาวไทยลื้อยังประสบปัญหาด้านสิทธิความเป็นพลเมืองกับรัฐไทย แม้ชาวไทยลื้อจะอพยพมานานเกือบ 15 ปีแล้ว แต่ชาวไทยลื้อยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ไม่มีสิทธิถือครองที่ดินเพื่ออยู่อาศัยหรือประกอบอาชีพอย่างถูกต้องตามกฎหมาย การที่รัฐไทยไม่รับรองสถานะความเป็นพลเมืองไทยส่งผลให้ชาวไทยลื้อกลุ่มนี้มีความ “เป็นอื่น” ชัดเจนขึ้นในสังคมโดยรอบทั้งในเชิงวัฒนธรรมและเชิงกฎหมาย

ก่อนจะเข้าสู่ประเด็นวิเคราะห์ตัวตนหรืออัตลักษณ์ ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดของพิธีทานมหาปาง ซึ่งสามารถเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้ผู้อ่านได้รับรู้ เข้าใจถึงรูปแบบ และลักษณะของพิธีดังกล่าวนี้ ทั้งนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าพิธีทานมหาปางเป็นพื้นที่บ่งบอกตัวตนของคนไทยลื้อพลัดถิ่นที่เคร่งครัดศรัทธาในพุทธศาสนายิ่งกว่าคนไทยวนในพื้นที่ เนื่องจากชาวไทยวนในพื้นที่ยังไม่เคยจัดพิธีเทศน์มหาชาติมาก่อน ด้วยเหตุที่ใช้งบประมาณและกำลังคนจำนวนมาก ขณะที่ชาวไทยลื้อพลัดถิ่นยังคงรักษาอุดมการณ์ทางศาสนาอย่างเคร่งครัด ในพิธีทานมหาปางจะต้องจัดขึ้นโดยผู้มีวิญญู ต้องเป็นผู้ที่เคยสะสมบุญเป็นประจำ ผู้ที่อายุน้อยจะไม่ข้ามชั้นมาถวายธรรมมหาชาติอย่างเด็ดขาด เนื่องจากถือว่าบุญยังไม่ถึง จึงเห็นได้ว่า ในพิธีดังกล่าวชาวไทยลื้อสงวนไว้สำหรับผู้ที่มีศรัทธาทางศาสนาอย่างแท้จริง และสะสมบุญบารมีมาจนใกล้เต็มแล้วเท่านั้น พิธีทานมหาปางจึงเป็นจุดร่วมทางวัฒนธรรมที่สำคัญในบริบทของการ “พลัดถิ่น” ซึ่งเป็นทั้งพื้นที่ประสานความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ ทั้งยังเป็นสิ่งอ้างอิงการกลับไปสู่รากเหง้าตัวตนหรือกลับไปสู่ความทรงจำในอดีต ซึ่งเป็นการกลับไปสู่บ้านเกิดเมืองนอนของคนพลัดถิ่นที่ไม่สามารถกลับไปยังรากเหง้าหรือบ้านเกิดเมืองนอนในเชิงกายภาพได้ นอกจากนี้ พิธีทานมหาปางยังแสดงถึงเครือข่ายสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง หนักแน่น และมั่นคง เนื่องจากเมื่อถึงช่วงเวลาที่มีการจัดพิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ ลูกหลานชาวไทยลื้อที่เดินทางไปทำงานหรืออยู่อาศัยที่ถิ่นอื่นก็จะเดินทางกลับมาร่วมประเพณี และพิธีกรรม เครือข่ายความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ย่อมกล่าวได้ว่าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ เมื่อมีประเพณี พิธีกรรม ชาวไทยลื้อเมืองยองจากพื้นที่อื่น ๆ รวมทั้งที่อาศัยอยู่ห่างไกลก็จะกลับมารวมตัวกันอย่างหนาแน่น ซึ่งปรากฏการณ์ลักษณะนี้จึงชี้ชัดว่า ชาวไทยลื้อเมืองยองเหล่านั้นยังคงยึดโยงด้วยสำนึกทางชาติพันธุ์อย่างหนักแน่น ผ่านพิธีกรรมและประเพณีอันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตน

บทความเรื่องนี้อธิบายอย่างเห็นได้ชัดถึงอัตลักษณ์ของ “คนพลัดถิ่น” กล่าวคือ บทความนำเสนอทั้งในด้านที่พิธีทานมหาปางเป็นพื้นที่บ่งบอกตัวตนอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อเมืองยองที่ยึดโยงสำนึกทางชาติพันธุ์อย่างเข้มข้นและหนักแน่น เช่น ในพิธีทานมหาปาง กลุ่มไทลื้อได้ว่าจ้างช่างขับชาวไทลื้อจากประเทศพม่า ขณะเดียวกัน ชาวไทลื้อเมืองยองก็ได้ใช้พิธีทานมหาปางเป็นพื้นที่ในการแสดงความจงรักภักดีต่อแผ่นดินไทย เช่น การทอดุงเป็นลายธงชาติไทย ดุงธงชาติไทยเป็นตุงผืนใหญ่ที่สุดในพิธีนี้ อีกทั้งถูกจัดวางในตำแหน่งที่สำคัญตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นประตูของรั้วของบ้านเจ้าภาพ ส่วนต้นของขบวนแห่ของถวายทานไปยังวัด และบนยอดพระธาตุจุฬามณีซึ่งอยู่หน้าโบสถ์ ซึ่งผู้เขียนใช้แนวคิดการตีความเชิงสัญลักษณ์มาวิเคราะห์ห้องประกอบในพิธีทานมหาปางดังกล่าวนี้

สำหรับพิธีทานมหาปาง ผู้เขียนได้กล่าวในบทสรุปว่า พิธีทานมหาปางแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนพลัดถิ่น ซึ่งมีความซับซ้อนย้อนแย้งกันอยู่ในที่ ตัวตนที่คนไทลื้อพลัดถิ่นแสดงออกนั้นมีทั้งความโหยหาต่อมาตุภูมิ ความต้องการดำรงตัวตนเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ และความต้องการยอมรับในสังคมใหม่ คนพลัดถิ่นจึงประสบความรู้สึกแปลกแยก สับสน และรู้สึก “เป็นอื่น” ในพื้นที่แห่งใหม่ ขณะเดียวกัน คนพลัดถิ่นยังต้องเผชิญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐในการนิยามความเป็นพลเมืองของราชอาณาจักร ความขัดแย้งในชุมชนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ พิธีทานมหาปางทั้งในฐานะเครือข่ายเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์และในฐานะการแสวงหาการยอมรับในพื้นที่ใหม่ก็ถือเป็นลักษณะการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคนพลัดถิ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิด “คนพลัดถิ่น” ที่ผู้เขียนนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ทานมหาปางในบริบทนี้จึงเป็นพิธีกรรมบอกตัวตนของคนพลัดถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของตัวตนของคนพลัดถิ่นในการแสดงออกผ่านพิธีกรรมดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความโหยหาต่อมาตุภูมิ ความต้องการดำรงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ และความต้องการยอมรับในสังคมใหม่ (วกุล มิตรพระพันธ์, 2561, น.96)

ประเพณีตั้งธัมม์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่วัดผาแตก ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยจตุพร เพชรบุรณ์ บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนได้เริ่มด้วยการกล่าวถึงความสำคัญของงานตั้งธัมม์หรืองานเทศน์มหาชาติ ซึ่งเป็นงานสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทหลายกลุ่ม รวมถึงชาวไทใหญ่ ไทจีน และไทลื้อ

ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีตั้งธัมม์อย่างละเอียดตั้งแต่จุดมุ่งหมายของการจัดงาน การเตรียมความพร้อม กระทั่งรายละเอียดของประเพณีในแต่ละวัน แต่ละช่วงเวลา ตั้งแต่วันแรก จนถึงวันสุดท้าย ข้อมูลเหล่านี้จึงทำให้ผู้อ่านสามารถรู้รายละเอียดของประเพณีได้อย่างละเอียด

ประเด็นการวิเคราะห์งานตั้งธัมม์ในฐานะพื้นที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้เขียนได้กล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในประเพณี อันเป็นสิ่งที่แสดงหรือสะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ การแต่งกาย นิทรรศการทางวัฒนธรรม การแสดงทางวัฒนธรรม และโคมไฟช้าง

ความน่าสนใจของบทความเรื่องนี้คือ ผู้เขียนได้วิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้นที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ขณะเดียวกัน ผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้จากองค์ประกอบในประเพณีที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงเครื่องแต่งกายว่าผู้หญิงที่ไปวัด ไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น หรือสูงอายุ ก็ล้วนนุ่งซิ่น การนุ่งซิ่นไปวัดเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไปในวัดทางภาคเหนือ ขณะเดียวกัน ก็พบว่าไม่ใช่ทุกคนจะแต่งกายตามชาติพันธุ์ของตนเสมอไป บางคนเป็นไทใหญ่แต่สวมชุดไทเขิน บางคนเป็นไทเขินแต่สวมชุดฮั่นบกของเกาหลี่ ผู้เขียนได้เขียนเพิ่มเติมว่า เมื่อถามถึงเหตุผลที่ได้คำตอบว่า “อยากลองแต่งเพราะดูสวยดี” การเลือกสวมใส่เสื้อผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นหรือกลุ่มที่ต่างไปจากตน นอกจากเพื่อความสวยงามแล้วยังมีนัยของการยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นอีกด้วย

การจัดนิทรรศการ ผู้เขียนได้ให้ข้อมูลเนื้อหาสิ่งที่น่าสนใจในนิทรรศการ มีทั้งประวัติเมืองเชียงตุง ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนข้าวของเครื่องใช้ ซึ่งสิ่งที่นำเสนอในนิทรรศการดังกล่าวนี้ก็จัดขึ้นเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้ย้อนรำลึกความหลังและเรียนรู้ รับรู้ ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์

ผู้เขียนยังได้ให้ข้อมูลการแสดงทางวัฒนธรรม การแสดงนี้ไม่เพียงแสดงเพื่อนำเสนออัตลักษณ์รากเหง้าความเป็นชาวไทเท่านั้น ในการแสดงนี้กลุ่มชาติพันธุ์ยังมีการแสดงที่เน้นถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจนด้วย ดังที่ผู้เขียนกล่าวถึงการรำยรำบเวท ที่แต่งกายด้วยชุดไทยนุ่งโจงกระเบนหม่สไบสีฟ้า ผู้หญิงอีกคนหนึ่งสวมชุดไทยสีทอง และปิดท้ายด้วยผู้ชายแต่งกายด้วยชุดกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อพระฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการแสดงครั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์แสดงต่อหน้านายก อบต.เวียงพางคำและคณะ ซึ่งมีสถานะเป็นตัวแทนของประเทศไทย ผู้เขียนได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การแสดงที่แสดงต่อหน้ากลุ่มชาติพันธุ์ของตนกับการแสดงต่อหน้านายก อบต. นั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อแสดงต่อหน้ารัฐไทยมีทั้งการแสดงที่สื่อถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และการแสดงที่สื่อถึงสำนึก

ความเป็นไทยได้ร่วมพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่เมื่อสายตาของรัฐไทยไม่ได้จับจ้องมองอยู่ กลุ่มชาติพันธุ์กลับแสดงออกถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างเต็มที่ด้วยความบันเทิงในรูปแบบที่ตนคุ้นเคย หรืออีกกรณีหนึ่ง ในงานมีคอมไฟซัง บางวันคอมไฟซังเป็นสิ่งชงชาติไทย และบางวันเป็นสืคล้ายชงชาติไทใหญ่ (จตุพร เพชรบุรณ, 2561, น.131-132) คอมไฟซังนี้บางปีวัดผาแตกซื้อมาจากเชียงตุง บางปีให้ช่างจากเชียงตุงมาทำคอมไฟซังที่วัดผาแตก โดยคอมไฟซังจะจัดไว้ให้นายกฯ และคณะเป็นผู้ทำหน้าที่ปล่อย ซึ่งช่วงที่ผู้เขียนเก็บข้อมูล ผู้เขียนได้ให้ข้อมูลว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555-2557 มีถึง 2 ปี ที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทเตรียมคอมไฟซังที่มีผ้าคาดหลังซังเป็นกระดาดสีที่ตัดเป็นธงชาติไทย ความแปรเปลี่ยนเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความซับซ้อน เลื่อนไหล และไม่หยุดนิ่ง

จากข้อมูลในบทความเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ให้ข้อมูลที่เห็นได้ว่า ประเพณีตั้งธัมม์เป็นประเพณีที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทร่วมกันจัดขึ้นเอง โดยที่ภายในช่วงเวลา 10 ปี ที่ผ่านมาทางวัดผาแตกได้เชิญนายกเทศมนตรีมาเป็นประธานเปิดงานและทางเทศบาลเองก็เพียงแต่มอบเงินสนับสนุน แต่การจัดการต่าง ๆ กลุ่มชาติพันธุ์ไทร่วมกันจัดการเองทั้งหมด การที่รัฐไทยเข้ามาสนับสนุนดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับ “กลุ่มชาติพันธุ์” ว่ามีตัวตนอยู่บนผืนแผ่นดินไทย

ปรากฏการณ์ที่ผู้เขียนนำเสนอในบทความเรื่องนี้ จึงเป็นข้อมูลที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบท “พลัดถิ่น” หรือ “นอกมาตุภูมิ” จากประเพณีงานตั้งธัมม์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่บ้านผาแตก แสดงให้เห็นถึงการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่มีความซับซ้อน เลื่อนไหล และไม่หยุดนิ่ง มีทั้งอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ไทเขิน ไทลื้อ และบางครั้งกลุ่มชาติพันธุ์ไทซำตันก็นำเสนออัตลักษณ์ความเป็นไทย ซึ่งการนำเสนออัตลักษณ์เหล่านี้ขึ้นอยู่กับกาลเทศะและบริบทว่าเขาเลือกแสดงว่าเขาเป็นใครในโอกาสใด

นอกจากบทความที่นำเสนอคติชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบท “นอกมาตุภูมิ” แล้ว ยังประกอบด้วยบทความที่นำเสนอคติชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว ได้แก่ เรื่อง *เทศกาลตามประเพณีจีนในย่านเยาวราช: พื้นที่เพื่อการนำเสนออัตลักษณ์เชิงซ้อนทางวัฒนธรรมความเป็นจีนในบริบทการท่องเที่ยว* โดยนฤตม์ คุปต์ธนไพโรจน์ บทความเรื่องนี้ได้เริ่มด้วยการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ย่านเยาวราช เหตุการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของพื้นที่ และเทศกาลสำคัญ ๆ ที่จัดขึ้นในย่านเยาวราช ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวเป็นเสมือนภูมิหลังในการวิเคราะห์ประเด็นการนำเสนออัตลักษณ์คนจีนในบริบทการท่องเที่ยวและทุนนิยม

บทความเรื่องนี้มีความแตกต่างจาก 3 เรื่องข้างต้น เนื่องจากเรื่องนี้ศึกษาข้อมูลในบริบทการท่องเที่ยว ผู้เขียนได้วิเคราะห์การแสดงอัตลักษณ์ของชาวจีนที่นำเสนอในเทศกาลเยาวราช โดยปรากฏอัตลักษณ์ที่แสดงออกผ่านแหล่งรวมอาหารเลิศรส พื้นที่แห่งศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ ศูนย์กลางวิถีชีวิตแบบชาวจีนในสังคมไทย วัฒนธรรมกับความผูกพันของคนในย่านเก่า เป็นต้น

ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงความเลือนไหลและไม่หยุดนิ่งของอัตลักษณ์ชาวจีนในย่านเยาวราช อัตลักษณ์เหล่านี้มีความแปรเปลี่ยนไปตามการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกระแสการท่องเที่ยว นายทุน การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ การพัฒนาขนส่งมวลชน และอัตลักษณ์ที่หลากหลายแปรเปลี่ยนดังกล่าวนี้ช่วยประกอบสร้างภาพลักษณ์ของ “ความเป็นจีน” ให้แก่พื้นที่เยาวราชอีกด้วย

การศึกษาและวิเคราะห์ของผู้เขียนจึงเห็นว่า เทศกาลในพื้นที่เยาวราชนี้มีจุดประสงค์เพื่อบริบทการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ สิ่งที่เห็นจากพื้นที่เยาวราชนั้นบางอย่างหายไปจากย่านเยาวราชแล้ว ผู้จัดก็คัดสรรมานำเสนอใหม่ ซึ่งถือเป็นการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ หรือบางอย่างไม่เคยปรากฏในย่านเยาวราช ก็มีการจัดสรรมานำเสนอ สิ่งดังกล่าวนี้ล้วนถูกจัดสรรและนำเสนอเพื่อประกอบสร้างความเป็นเยาวราชให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ถึง “ความเป็นจีน” โดยไม่จำเป็นต้องแยกว่าสิ่งเหล่านี้เคยเกิดขึ้นหรือมีจริงในย่านเยาวราชหรือไม่

การนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวจีนในพื้นที่เยาวราชนี้ ผู้เขียนพยายามวิเคราะห์ให้เห็นว่า อัตลักษณ์ดังกล่าวนี้มีทั้งอัตลักษณ์ดั้งเดิมและอัตลักษณ์ที่ผ่านกระบวนการประกอบสร้างเพื่อการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ได้แก่ 1) อัตลักษณ์ที่ประกอบสร้างและนำเสนอโดยผู้มีอำนาจ เช่น การจัดการการท่องเที่ยวที่มีหน่วยงานราชการ การเมืองท้องถิ่น ตลอดจนนักธุรกิจเป็นผู้จัด 2) อัตลักษณ์คนจีนในสังคมไทยภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร เช่น การร่วมลงนามถวายสัตย์ปฏิญาณตนกินเจตลอด 10 วัน 3) อัตลักษณ์แหล่งรวมอาหารเลิศรส เช่น คนนอกเข้ามาประกอบกิจการมากขึ้น ร้านค้าเก่าแก่ดั้งเดิมปิดตัวลง 4) อัตลักษณ์พื้นที่แห่งศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ 5) อัตลักษณ์การเป็นศูนย์กลางแบบจีนในสังคมไทย เช่น อัตลักษณ์อาชีพต่าง ๆ

บทความเรื่องนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า สิ่งที่ถูกนำเสนอในพื้นที่เยาวราชผ่านบริบทการท่องเที่ยวนั้น เป็นการนำเสนอที่ประกอบสร้างขึ้นมาภายใต้บริบทการท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึง “ความเป็นจีน” ขณะที่บางอย่างได้สูญหายไปแล้วในปัจจุบัน หรือบางอย่างไม่เคยมีในอดีต แต่สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้น ถูกเลือกสรร เพื่อนำเสนอความเป็นจีน โดยที่ไม่จำเป็นต้องแยกและหา

ข้อเท็จจริงว่า สิ่งเหล่านี้เคยเกิดขึ้นจริงหรือไม่ในย่านเยาวราชนี้ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เชิงซ้อนกับการสร้างความรู้สึก (Sense) ของความเป็นจีนในย่านเยาวราช (นรุตม์ คุปต์ธนไพโรจน์, 2561, น.162-176) สำหรับการสร้างความรู้สึก “ความเป็นจีน” สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องของแท้ที่กล่าวว่า ในความเป็นจริงแล้ว สิ่งเหล่านั้นจะเป็น “ของแท้” หรือไม่ อาจไม่สำคัญเท่ากับความคิดความรู้สึกที่ผู้เสพมีต่อประสบการณ์นั้น ๆ เนื่องจากแม้จะเป็น “ของแท้” ก็ย่อมต้องผ่านกระบวนการ “สร้าง” และ “ประดิษฐ์” ในระดับหนึ่ง ซึ่งฮอลโลบายว่า กระบวนการสร้างความหมายในความคิดความรู้สึกของเราขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งซึ่งทำงานผ่านการสร้างภาพแทน หรือสิ่งแทนในความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งนั้นนั่นเอง (ศิริพร ณ ถลาง และคนอื่น ๆ, 2559, น.45-47)

ความเลื่อนไหล แปรเปลี่ยน ของบทความเรื่องนี้มีความแตกต่างจากบทความทั้ง 3 เรื่องข้างต้นอย่างเห็นได้ชัด ความเลื่อนไหล แปรเปลี่ยนของบทความเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์เพื่อให้พื้นที่ ชุมชน หรือผู้คน มีตำแหน่งแห่งนี้นับแผนที่โลก และได้รับความสนใจจากผู้คนโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวและทุนนิยม ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของพื้นที่เยาวราชนั่นเอง

ศิริพร ณ ถลาง ได้สังเคราะห์ภาพรวมของบทความทั้ง 4 เรื่องดังที่กล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นคติชนที่เกิดขึ้นและถูกนำเสนอในบริบทที่ต่างกัน ได้แก่ บริบทนอกมาตุภูมิ บริบทการท่องเที่ยว และเพิ่มเติมมาในบทสังเคราะห์คือ บริบทสื่อไร้พรมแดน ผู้เขียนได้สังเคราะห์ให้เห็นถึงการนำเสนออัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในบริบทที่หลากหลาย ซึ่งสามารถเห็นได้จากคติชนประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี พิธีกรรม เครื่องแต่งกาย อาหาร การละเล่น วรรณกรรม ตลอดจนเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ เมื่อมองสิ่งเหล่านี้ในมิติที่ลึกลงไปก็จะเห็นได้ถึงนัยการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ไม่หยุดนิ่ง ตายตัว หากแต่เลื่อนไหล แปรเปลี่ยน ตามกาละ เทศะ และเงื่อนไขอื่น ๆ ที่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นเลือกกว่าเขาเป็นใคร ในโอกาสใด และเพื่อจุดประสงค์ใด โดยยังคงมีนัยของการปฏิสัมพันธ์ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นี้ปฏิสัมพันธ์กับใครอีกด้วย

ความน่าสนใจของบทสังเคราะห์คือ ผู้เขียนได้อธิบายว่า แม้คนไทยและคนจีนมีสถานภาพเป็นคนที่อยู่พรมมาจากมาตุภูมิของตนเข้ามาอยู่ในประเทศไทย แต่เมื่อพิจารณาคนไทยและคนจีนเหล่านี้จึงเห็นความแตกต่างว่า คนจีนเป็นกลุ่มที่เข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลานาน ได้รับสิทธิหลายอย่างจนกลายเป็นคนจีนเชื้อสายไทย ขณะที่คนไทย เป็นคนที่อพยพเข้ามาในรุ่นหลัง และยังไม่ได้มีสถานภาพเท่าเทียมกับคนไทย คนไทยบางกลุ่มยังอยู่ในสถานภาพคนกลุ่มน้อยและไม่ได้ได้รับสิทธิทางสังคม วัฒนธรรม และการ

ยอมรับจากรัฐไทย ซึ่งด้วยสภาพของปัจจัยเหล่านี้ทำให้นำนเสนอตัวตนของคนไทพลัดถิ่น อันได้แก่ ไทลื้อ ไทใหญ่ ไทเขิน ในภาคเหนือต้องพยายามแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อให้ *คนไท* “มีที่ยืน” ในสังคมล้านนา การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาติพันธุ์ไทจึงเป็นไป “เพื่อตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์” ในขณะที่การสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนไทยเชื้อสายจีนที่เยาวราชเป็นไป “เพื่อรักษาพื้นที่” และ “เพื่อความอยู่รอดของชุมชน” ที่ถูกรุกล้ำด้วยความเจริญและเพื่อต่อสู้กับทุนนิยมที่คืบคลานเข้ามาเปลี่ยนแปลง “พื้นที่” ของย่านเยาวราช (ศิริพร ณ ถกลาง และคนอื่น ๆ, 2561, น.186) ซึ่งเมื่อพิจารณาความแตกต่างของสภาพของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้แล้วจะมองเห็นถึงการมีตัวตน การเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์พลัดถิ่น ทำให้ต้องมีการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนผ่านคติชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีลักษณะเลื่อนไหลและไม่ตายตัว

หากพิจารณาในปัจจุบันจะเห็นว่าสถานะคนพลัดถิ่นในทางกฎหมายนั้นมีความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงไป จึงน่าสนใจในแง่สภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้ในการแสดงอัตลักษณ์ในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงว่าพวกเขานิยามตัวเองอย่างไรผ่านการนำเสนอ “ตัวตน” รูปแบบใด

นอกจากนี้การนำเสนอตัวตนในบริบทสื่อไร้พรมแดน เป็นการแสดงให้เห็นว่าการนำเสนอตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างในอดีตและปัจจุบันนั้นมีความแตกต่างกัน ในอดีตการนำเสนอกลุ่มชาติพันธุ์ถูกนำเสนอโดย “คนอื่น” ขณะที่ปัจจุบันการนำเสนอกลุ่มชาติพันธุ์ถูกนำเสนอโดย “ตัวตน” ผ่านช่องทางสื่อสมัยใหม่ต่าง ๆ

หนังสือ “มองคติชนเห็นตัวตนชาติพันธุ์” จึงเป็นหนังสือที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาคติชนสร้างสรรค์ บทความทั้ง 4 เรื่องในหนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นจากการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลรายละเอียดเบื้องต้นก่อนจะนำเข้าสู่ประเด็นวิเคราะห์จึงเป็นเสมือนการสำรวจรวบรวมข้อมูลมาให้อ่านได้รับรู้และเข้าใจ ก่อนจะไปสู่ประเด็นการวิเคราะห์ในหัวข้อต่าง ๆ

การวิเคราะห์ของผู้เขียนในบทความแต่ละเรื่องแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีความแปรเปลี่ยน เลื่อนไหล ไม่หยุดนิ่งและตายตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาปรากฏการณ์ทางคติชนในปัจจุบัน เนื่องจากบทความในเล่มนี้ได้นำเสนอถึงเหตุปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีส่วนสำคัญต่อการนำเสนอหรือการสร้างตัวตนกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- จตุพร เพชรบุรณ. (2559). *ความเชื่อและบทบาทของประเพณีทานธัมมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สลาย จังหวัดเชียงราย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Chula Digital Collection.
<https://digiverse.chula.ac.th/Info/item/dc:55045>
- นรุตม์ คุปต์ธนโรจน์. (2563). *ย่านไชน่าทาวน์เยาวราช : พื้นที่การนำเสนออัตลักษณ์เชิงซ้อนของวัฒนธรรมความเป็นจีนในสังคมไทยร่วมสมัย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Chula Digital Collection.
<https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/50679>
- วกุล มิตรพระพันธ์. (2559). *วรรณกรรมและพิธีกรรมบอกตัวตนคนพลัดถิ่นของชาวไทยลื้อเมืองยองที่หมู่บ้านร่มโพธิ์ทอง ตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Chula Digital Collection.
<https://digiverse.chula.ac.th/Info/item/dc:55044>
- ศิราพร ณ ถลาง, สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, วกุล มิตรพระพันธ์, จตุพร เพชรบุรณ และ นรุตม์ คุปต์ธนโรจน์. (2561). *มองคติชนเห็นตัวตนชาติพันธุ์*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.